

Dödsbudskapet.

Jag har ej hört omtalas att någon särskild person under 1800-talet gick omkring omkring i gårdarna för att meddela om dödsfall som inträffat men genom de många förberedelserna till begravningen måste genast en mängd grannställen besökas av den sorgande familjens medlemmar och när mannen kom och han hade hälsat brukade han säga ungefär så: "Ja, nu har far slutat, ja finge inte be dig följa må te jöttatt i ringa få ann." Var dödsfallet sport i förväg brukade de innevarande börja talet med att säga: "Ja få beklaga sorgen, vi hör att far har slutat."

Var det en kvinna från sorgemusset som kom brukade hon säga "Nu är det slut, du ville väl inte vara snäll och hjälpa till

Lof 70

att tvätta honom vid i man vid 10-tiden
när de ringe för honom. Ett av kvinnornas
första ärenden var: "Kunde jag få låna
dina hängklä till begravningen, Då blev
nått "sända atteda". Även var det en mängd
andra saker och kår av alla slag som man
redan på dödsdagen måste ta beting på.
Bland annat måste kokerska genast tas beting
på och hämtas. Man började ej att flagga
på halv stång vid dödsfall i Göteryd försam-
 omkring 1915-1920 när antalet flaggstänger
i socknen var mycket ringa.

Det var sällsynt att man införde dödsan-
nonser i Tidningarna före 1930 och det
var de förmögna som började.

Omkring 1910 började man allmänt att sända
ut tryckta bjudningskort. "Ja nu kan
ja hälsas på att fasa i döda" sade man till
en nära släkting

Till begravning efter välbärgade bondfolk
bjödos ¹⁸⁵⁰ en mängd personer, först släktingar
däribland alla kusiner och tredingskusiner
"nå" om de voro bosatta aldrig så många
mil borta samt dessutom byaborna och
en del andra sockenbor från alla håll.

De som hade dålig ekonomi bjöda
efter råd men de gamla släktingarna
glömdes ej. När det var fatiga som
begravdes var det endast de närmaste
släktingarna ~~släktingarna~~ som närvarade
samt ett tillräckligt antal karlar
till att bära och dessa pinga ett
mål mat i sorgeskust före anfär-
den och ett efter hemkomsten på
på kvällen. Under kyrkofärden hade de
själva lite mat och en lommeplacka
att styrka sig med när det behövdes

Den döde.

När en person avlidit läste någon av de närvarande en psalm eller bön. Man lade sedan ihop den dödes ögon och band upp underkäken med ett kläde och lade punningar på ögonen och munnen om det behövdes. Han fick sedan ligga till vid den ^{tid} kl: 10 då ringningar pågick då kroppen tvättades och flyttades från dödsläget. Var det en man som avlidit rakades han före tvättningen med sin egen kniv och rakaren skulle hava kniven till skänks för beväret. Minst 2 kvinnor hjälptes åt vid tvättningen och denna skedde på ett sofflock eller dylikt. Jag har ej hört att man lagt den döde på klädd i kistan eller iförd strumpor.

Sänghalmen i den dödes bädd bars
bars ut och brändes upp och sängklä-
derna byttes. På golvet ströddes rik-
ligt med hackat grävis eller enris
som skydd mot lukten

Svepning.

Genast efter dödsfallet skickades bud
efter snickaren som kom och tog mått
och gjorde sedan likkista så fort han
färdig. På snart kistan omlänt lades
liket i den och de flesta låta nog ringarna
sitta kvar på den dödes fingrar. De
flesta gamla kvinnor hade själva
i ordningställt likklädsel till sig långt
i förväg och även vidtalat den kvinna
som skulle kläda dem. Det kände dock
ibland att den gamla kom i stort bekym-
mer när den yngre kvinnan dog först.

ett sådant fall, vilket troligen förblir
det sista här på 1940-talet inträffat i
Göteryd. Torparen Johanna Johansson
Karlshult Bjärnult f. 1849 hade sedan lång tid
anskaffat sweeping och vidtalat hustrun Anna
Göransson Svahn, Ekkestorp Bjärnult f. 1873
att kläda henne efter döden. Emellertid
dog Anna 1941 och Johanna levde till 1943
men det lyckades anskaffa en kvinna
som klädde henne med hennes anskaf-
fada kläder. De gamlas uttalade önskemål
fick ej ändras efter döden ty då blev
det olycka för den som gjorde det.

På 1800-talet lades olika saker i kistan
bredvid den döde men på 1900-talet
var det i huvudsak psalmboken som
lades på den dödes bröst. Wackra
blommor läggs ofta i kistan sommartiden

Likkammare

Förstugokammaren i sorgehuset användes i de allra flesta fallen som likrum. Här stod kistan på 2 stolar och var rummet litet hängdes lakan i taket och på väggarna i hela rummet. Lakanen fästades samman med nålar på ett och annat ställe varvid även en svart pappersbit (sorgrosett) fästes på det vita tyget. När det kall vinter fick kistan stå inne medan utfärdstalet hölls men för det mesta togs den ut och sattes på 2 stolar eller pallar på girdsplattan. Emellan dessa stolar under kistan var lagt ett bälte med "kälsoa" och i detta var inlagt den dödes initialer i stora bokstäver med nysläckt kalk. På 1900-talet har det varit vanligt med

lövsal på gården i vilken kistan flyttades ut på morgonen. Framför kistan stod ett bord med flera stycken lys som tändes när talet skulle börja.

På morgonen var locket tagit av kistan så att den döde var synlig men innan talet ordnade man klädseln och satte på locket. Någon annan ceremoni att se liket har jag ej hört talas om.

Likvaka har jag hört omtalas skola förekommit först på 1800-talet men vet ej hur det gick till.

Kista.

För 100 år sedan var det många fin-
snickare som gjorde likkistor i Göteryd
och målade dem svarta. De voro i
ställning lika nuvarande kistor fast
ej så höga och något mera svängda

på sidorna. Järnbeslag fanns antagligen
så att bära kistorna med. Göran
Johannesson Jämskult född 1809 gjorde
en mängd kistor i sina dagar därav
många åt kommunen årligen till sock-
nens årlidna fattighjow. Jon Svensson
Snärskult f 1899 (snickarejonnus) snickrade
och grundströk många kistor. Jonas Johan-
nesson Ramnäs f 1853 och den ännu levande
snickaren Johan Magnusson Burkult voro
Gädderyds sista likkistsnickare. f 1868

Wid skelskiftet började man i närheten
av stationerna använda fabriksgjorda
kistor som köptes i Elmhult eller Thöms-
näs Bruk. I de hemmagjorda kistorna
lät snickaren en mindre del ^{hyvel} ~~gips~~
vara kvar på botten som fylld i fall
kistan var för stor.

Wid grävning av gravar på gamla kyr-
kogården har jag ej hört att man hittat
några särskilda saker som blivit lagda
i kistorna

Kistan tillslöts av en nära släkting
till den döde och man har på detta
århundrade använt skruvar men för 100 år
sedan säkerligen spik

Likbår.

Jag har ej hört någon omtala att man i
Göteryd använt likbår när man bar liken
till kyrkogården. I stället hade man länge
kläden som kallades "hängklä" vilken var
till färgen liknade vita silkekläden och
voro så långa att de kunde tagas under
kistan och räckte över axlarna och ned
på sidorna på de 2 män som bura
mittför varandra. I nästan varje by var

någon eller några som hade 2 eller 4 hängklä^{or}
och dessa gingo i län mycket i bygden.

Wid kistans sidor voro grepar för bäarna
att hålla i med den ena handen och
man stack då en snara av hängklät i
grepen så klädet blev längre och be-
krämare att bära med och då behöfdes
4 hängklä^{or} åt gängen. Troligen hade man även
hängklä^{or} med sig i reserv.

Såsom finnas säkert hängkläde kvar på
många ställen. En söndag 1921 begravdes
samtidigt 4 personer i Göteryd. och dessa
hade en likvagnens bärlinor och de and-
ra buras med kläden. Några bärlag
hava inte funnits utan byborna hava
själva ombesörjt sine dödas transport
till graven med genom byte med karlar-
na i andra byar.

Likvagn

Emellan åren 1855 - 1860, började man
köra liken på vagn till kyrkogården.
De första vagnarna voro lika fjädervagnar,
på vilka säten togas bort och kistan
sattes på längden med fötterna framåt.
Kusken brukade sitta gränslös om kistan
mitt ibland kransarna.

Göteryds riktiga likvagn kom i bruk 1904.
På vintern 1904 dog bonden Andreas Petter
Svensson Wärsberg¹⁸³⁹. Göteryd hade då inte
någon vagn utan man lände Loshults.
Svenssons änka Maria skänkte då en
likvagn till Göteryd och den kom i bruk
efter ett halvår. Någon motvilja mot
bruket av likvagnen har ej förports.
De som skulle ha likvagnen till sina döda
fingo den utan annan avgift än 50 öre till
rengöringspenning.

och de fingo själva bekorta och leja hästar
till att draga vagnen med den döde.

Det har ej förports någon motvilja
att använda vagnen. Två kraftiga hästar
som gingo i par behövdes att draga
vagnen. Plymer och sorgtäckor har
aldrig förekommit i Götersyd. Någon
likbil finnes ej i socknen utan likvagn
som användes fortfarande.

Personer som dött på annan ort hava
flera gånger anlåtit till Götersyd i bil
och då har det mest varit Ljungby
eller Osby bilar. Det har varit myg-
ket vanligt här att den som hållit
utfärdstalet för den döde skulle
sitte på sin kuskboken eller sätet bred-
vid kusken på likvagnen under fär-
den till kyrkan.

Utfärdetal.

Lådans tal hållas och hava hittills hållits vid alla begravningar i Göteryd.

Den person som håller talet benämnes numera för "dän sin tal likit en gån".

För 75 år sedan och längre tillbaka var det vanliga namnet "vekasstäpräst" men nu är det bortlagt. Wekasten ligger numera ej så nära äpphusen att man behöver färdas över den så mycket som förr. Talaren kunde hava vad sorts yrke som helst men innan folket kunde läsa var det många soldater som anlätades hålla om de kunde sjunga bra. Prästen håller flera utfärdetal nu än förr både efter förmögna och fattiga. När talet hölls var locket lagt på kistan men ej fast spikat eller fastskruvat.

utfärd.

Nå gästerna anlände till sorgehuset och stego in i stugan begrafningsdagens morgon. Både de först en lyft en kort bön innan de hälsade, och hälsade sedan lägmält på alla de församlade därav släktingarna först. När alla förplägats med mat och dryck hölls liktalet antingen inne eller vid kistan ute om den var utburen. Man förde kistan genom förstugodörrarna ut ur huset och med fötternas främst. De som skulle bära kistan till graven buren den även ur huset. Ett stort antal av släktingarnas kransar lades på kistan och bredvid den om det var vägnskjuts, men de andra hade värd om sina kransar själva under färden. De flesta som ej voro släkt hade blombuketter.

Begravningsprocession 1849.

Före 1850 buras alla döda i Göteryd till kyrkogården och allt folket gick till fots. Utom det särskilt inbjudna begravningsfolket voro även männen i närliggande byar bjudna till sorgehuset på morgonen. Detta hade 2 orsaker ty dels skulle de hedra den avlidne med att följa honom till graven och dels skulle de hjälpa till att bära ty vägen var lång och ombyte måste ofta ske. Då begravningen var kl: 10 måste man begiva sig av tidigt, ibland om vintern innan det var ljus. Ett stycke före liktåget körde en hästskjuts där en man delade ut ost och brännvin till så många han träffade. Några prestes fanns då inte i Göteryd utan kistan med bärare voro främt i sorgeåget.

Efter kistan gingo de närmaste släktingarna, sedan komma avlägsnare släktingar och sist det folk ifrån samma by som ej vara släkt. I regel ordnades folket 4 i bredd men då många hade barn med sig blev denna ordning i leden ofta bristfällig och både kvinnorna och barnen följde med processionen ända till graven.

När det var begravning i Pnärhult hade man omkring en mil till Götergd och färdades då "järavägen" emellan Pnärhult och Ljunngårdsköp som är mycket backig backig.

Man måste då sätta ner kistan och vila många gånger vid ombyte av bärare.

När skogen tog slut och man kom in i Ljunngårdsköps "ängavägg" satte man ner kistan på marken och vilade en liten stund medan folket uträttade olika ärenden

under Tiden. När liktigt kom i närheten
av Göteryd byttes om bärare så att de när-
maste släktingarna bura vid sina platser
och hela Tåget var väl ordnat. Vid fram-
komsten sattes kistan på 2 pallar vid ingången
till kyrkogården. Precis kl: 10 ringde det
som man då prästen och klockaren kommo
i bredd, och mittframför kistan tog klockaren
upp en ^{psalm} sång varefter båda vände sig om
och gingo mot gravan och hela liktigt
följde efter. Bärarna satte ner kistan i
gravan och togo upp hängkläden och
prästen förrättade jordfästningen. Efter
jordfästningen och högmässan begavo begrä-
ningsgästerna sig till förrut omtalade skjuts
där de förplägades med mat och dryck
i kyrkstallarna och även ^{alla} andra i när-
heten och bjödos.

När min morfars mor rusthållaränkan
Britta Jonsdotter i Snärhult f. 30/1/1789 död-
den 1/2 1853 en söndag skulle begravas i Göte-
ryd var det en sådan förfärlig vinter med
köld och snö att snön gick högt över järn-
disgårdarna och många av deltagarna
fingo frost på olika ställen i kroppen och
väst var det för bärarna. Männen hade
myss förut kört stenen från varna vid
Fäglaväs över sjön Rönningen till Göteryd
där det skulle byggas ny kyrka och de
flesta hade då fått frostskador. Morfar
och mormor kunde ej följa den gamla
till gravstenen ty morfar låg sjuk i sviken
efter stenköringen och mormor väntade
snart sitt första barn. Det är säkert
att det varit begravning många gånger
då väder och väg lag varit ända mycket värre.

Begravning i Snärhult 1900.

Våren 1900 dog 11-åriga skolflickan Jänny Sofia Johansson Snärhult och då vi ^{var "de"} nästan lika gamla skolkamrater fick jag följa med på begravningen vilket var stor glädje häst som man även då fick ike sitta häst. I god tid på morgonen infunno far, mor, jag och min bror oss i sorgehuset och det första fel jag gjorde var att jag hälsade genast jag kom in vilket inga andra gjorde! Förningen hade mor skickat det förut men blommorna hade hon med sig och lade i förstukammaren som var klädd till likrum och där liket stod. Allt fler och fler skjutrar och folk anlände och till sist var gårdsplanen aldeles fullsatt. Även ~~en~~ kom en medelålders man som hade en stor

psalmbok under armen och mannen
var en släkting till de sörjande, Andreas
Johansson, Torpare och hornskedsmakare på
torpet Falkenberg under Lindhult: i Traryds
socken. Han hade god talförmåga och
våldig sångröst varför han anlätades
till att tala och sjunga liksom "en gänna"
vida omkring. Han kallades alltid Andreas
på Falkenberg och hans tal och sång hör-
des vida omkring. På gårdsplanen ett
stycke ifrån biskopet ~~st~~ var lagt en
rektangel med kälstybb och i den var
lagt kalk till stora ~~stakar~~ stöver "J. P. J. D."
Jenny Sofia Johansdotter, 2 stolar buras
ut och sattes en vid varje sida om käl-
stybben varefter de ^{"unga"} gänna som skulle bära
barn ut kistan och satte den på stolarna.
Wid biskopet stod de vackra enar liksom

liksom vid Kilstyblen och det var risat på vägen där kistan skulle sättas på vagnen. Men allt folket gjorde sig i ordning till färden varefter studias på Falkenberg gick fram till kistan och sjöng en fest psalm så det hördes vida omkring och höll sedan ett tal över den avlidna.

Efter ytterligare en psalm togo 4 ynglingar kistan och satte den på en fjädersvagn på vilken säten voro borttagna och skjutsarna körde fram i tur och ordning allt efter släktkapen och följde efter likskjutsen. De bybor som ej voro släkt voro efterst. Josef Wennström Wägarås skulle skjuta oss och han var inte kommen när talet började men han kom i tid. Alla skjutsarna körde i gående och de många som gingo till

fots hade inte svårt för att hinna med.

Wid alla de ställen som passerades var risat på vägen och sätt enbuskar eller granruskar och gran toppen var knäckt och hängde mot sidan. Wid ankomsten till Göteryd bars kistan av 4 ungdomarna fram till kyrkogrundsgrändarna och sattes på pallarna. När kyrkklockorna började ringa lyfte alla männen på sina hattar och höll dem i handen och de kvinnorna nege. I det samma mötte prästen och klockaren och den senare tog upp psalmen: "Jag går mot döden var jag går" varefter de vände och gingo mot graven. Männen satte genast sina hattar på huvudet och bärarna togo kistan och följde efter mot graven jämte hela sorgföljet. Männen satte ner kistan med hjälp av kyrkväktaren som ofta fick

stige ner i graven och läsgöra hängklä-
den. Efter jordfästningen sjönga begravning-
folket en Psalm tillrammans med klockaren och
den som talat i hemmet. Blommor kastades
i graven. Prästen och klockaren gingo in
i kyrkan. Efter några tysta minuter började
männen kasta igen graven men de sörjande
deltogs ej däri. Enär det var sommar
blevo kvinnorna ute tills graven var färdig
och de lade sina blommor och kransar
på gravkullen. Folket kom sent in i kyr-
kan och var då i ett stort sällskap. Män-
nen voro ej så noga på släktordningen
när de gingo in men kvinnorna gingo
alltid efter bestämda regler och kvinnan
i sorgehuset gick alltid främst. Under
sången och Fästläsningen sutto alla kvinnorna
men en del män bröto mot denna regel.

Wid utgången ur kyrkan ringdes testamentsringning och det mesta begravningsfolket begav sig till graven för att bese blommorna men man trängde ej in på de sörjande som stodo närmast.

Begravningsskjutsarna ordnade sig sedan för hemfärden vilken gick i rack fast enär hästarna voro vila och ville mot hemmet. De flesta körde även nu i sällskap men det var ej några reda på släktordningen och det var mycket långa luckor emellan skjutsarna på långa sträckor.

Många körde direkt till sitt hem med skjutsen och gingo sedan omedelbart till sorgehuset för att dricka kaffe och äta vetebrod och detta var välkommet efter den rätt långa bortavaran. Sedan pågick kalaset till midnatt.

De lingvägar släktingarna fingo logi
hos grannarna under natten och både de
och folket i byn bjödos till sörgekuset på
kalas på måndagseftermiddagen. Då bjö-
dos ännu kvinnorna på alla de ställen
där man risat på vägen för liket och
de voro rätt många. Denna dag varade
kalaset till 10 på kvällen och när åtandet
och drickandet äntligen var slut läste
någon av de närvarande från maten och
man sjöng gemensamt en psalm. Tredje
dagen bjöds mycket fattigt folk i orten
som rikligt förplågades och hade mycket
mat med sig hem. Sedan började
man att göra husen i ordning, bära
hem en mängd lånade saker och ^{när} detta
var gjort kunde folket taga sig en
välbehövlig ~~kvil~~ hvil.

Första gången två begravningsgästerna
träffades efter begravningen sade de till
varandra: "Tack för samvarann." "Lika
ledes." Första gången det var nathvards-
gång i Göteryds kyrka efter ett dödefall
på 1800-talet och början av 1900-talet
deltog så gott som alltid allt det
konfirmerade folket från sorgehuset.
Kumera är denna sid bortlagd.

Jordfästning

På 1800-talet och början av 1900-talet
ägde nästan alla begravningar i Göteryd
rum om söndagarna för både fattiga
och rika och jordfästningarna ägde
rum vid sammaningen kl. 10. p. m.

Man började jordfästa liksom inne i
kyrkan omkring 1905 - 1915 och de första
som jordfästas där långt förut var

socknens avlidna präster. Numera jord-
fästas alla i kyrkan både rika och
fattiga. Det var ingen eltra svift att
jordfästas i kyrkan mera än till kyrko-
väktaren som klädde kyrkan med enar,
och blommor och bestroöde mittgängen
med hackat gravis.

Likpredikan har ej hållits i Göteryds kyr-
ka på mycket länge. Den hålls från predi-
kastolen efter mullfraksträngen och
det i huvudsak för präster som begravn-
des. Numera håller prästerna alltid
griftetal både för fattiga och förmögna.
Utom för prästerna har det förekom-
mit 2 gånger i senare tid att det ned-
lagts kransar och hållits tal av an-
höriga vid sid. kistan i kyrkan ^{efter mullfraksträngen} och ^{en}
då har oväder varit orsaken

Första gången var när skolflickan Gunvor
Ljöstrand Ramnäs begravdes. Hon hade
drunknat i ån i Göteryd och begravdes
en söckendag då det blev ett sådant isk-
väder med skyfall att talen hölls inne
och kransarna lades ner där.

Den andra gången var annandag påsk
1945 då nämndeman st. G. Rylander i Ljung-
gårdsöpn begravdes. Det var då ett sådant
oväder med snöblandat regn att kransar-
~~na~~ måste läggas ner inne i kyrkan.
Sedan att anhöriga och vänner hålla tal
vid kransnedläggning ute vid graven
är omkring 40 år gammal. När kistan
burits ut till och nedsläpts i graven kommer
kyrkoherden och kantorn och ställer sig
bakom bakom folket medan kransnedlägg-
ningen och talen pågår. Sedan går prästen.

fram till graven och lyser frid över
stoftet och kantorn sjunger en psalm-
vers. Därefter sjunger de sängkunniga
bland begravningsfolket en psalm varefter
de begiva sig in i kyrkan. Sedan om-
kring 30 år kastas graven ej igen av
folket utan kyrkvaktaren skall kasta
igen alla graver.

Under 1800-talet och något efter sekelskiftet
var det sed att även de sörjande efter
varandra kastade ~~kastade~~ mull på kistan
i graven och jag har sett det en gång.

Vintern 1908 blog Anders Henrik Stavs i
Lillareds hustru Sofia Patkron född 1856.
Stär hon var jordfäst kastade alla de
många sönerna och svärsonen efter varandra
en spade mull på kistan i graven.
Blommor hava länge kastats i mängd i graven

Under vintertiden förekommer det nu =
mera ofta att kistan står kvar inne
i kyrkan under högmässan då begrav =
ningsfolket sitter kvar i de främre bän =
karna. Ännu är det vanligt att de sør =
jande sitter i bänkarne under sången och
Tätläsningen. Ännu vid sekelskiftet var
det vanligt att prästen från predikstolen
höll personalia (parsternal) för solida
efter Tacksägelsen. Detta blev bortlagt
omkring 1905 men vintern 1918 hölls
personalia från predikstolen i Götteryd
efter bondsonen Edvard Gottfrid Magnusson
Burhult född 1891. Jag har ej hört att
de upplästs vid något annat tillfälle.
Prästen hade skrivit dem på anmodan
av släktingarna som betalade honom
för beväret därmed.

Min far som var född 1861 mindes en gång då den döde bars hela vägen till Göteryd och far var själv med på begravningen. Det var hemmansägaren Fredrik Magnusson Bekell i Slagerisjö^{f. 1821} som då begravdes och han hade begärt medan han levde att när han var död skulle han bäras till graven liksom hans förfäder blivit begravda. Där var nu ej något skjuts med som trakterade folk med mat och dryck men kyrkvaktaren bjöds till sorgehuset dagen efter. Allt folket gick till föta så det var en lång rad. Detta var sista gången som en död bars en sådan lång sträcka. Det hände dock ibland att man inte kunde tagas sig ut med hästskjuts till smäställen i skogarna utan kistan fick bäras ut till vägen.

Ljälaringning.

Denna utfördes kl. 10 f.m. efter döds-
fallet och utfördes av en man från sorge-
huset & grannar jämte kyrkvaktaren.

Den sorgande mannen brukade de flesta
jüngarna inte deltaga i ringningen. På
detta sätt har man ringt lika länge
för fattiga och rika. Efter ringningen
klämtade man och när klockorna stannat
tog man av sig huvudbonaden och höll
en tyst minut. Allt ^{man} folk som hörde
kyrkklockorna lyfte på huvudbonaden
och kvinnorna säga djupt var de än
befunno sig. Gravöppningsringning har
jag ej hört talas om.

Begravningsringning har så vitt jag vet
alltid förekommit vid alla jordfästningar
och utfördes av kyrkvaktaren. På åtminstone

de sista 100 åren har det ej varit någon avgift att få använda klockarna och skyldigheten att ringa har ingått i väktarens tjänst.

Tacksägelseringning eller klämtning efter uppläsande av de dödas namn på predikstolen förekommer ej nu och har tro ej heller gjort det, men testamentering sker efter alla begravningar.

ett likföljet på hemfärden tog annan väg var åtminstone ej allmänt bruk, men man körde fort på hemvägen och var ej så noga med vilken plats man intog med sitt skjuts.

De gamla hade många kännetecken på en likfärd vad som skulle hända under ett år framåt men dessa äro nu glömda i bygden.

Begravningskalas kallades jörsöl,
och höllas efter begravningen.

De som bjödos: se sidan 3. Wård var en
avlägsen släkting till de sörjande. Prästen
var många gånger bjuden Begravnings-
dagens kväll och blev kvar över natten.

Alla de underlydande på gården voro
bjudna men det var flera av dessa som
hade arbete i köket varför de voro
med på eftergillen i stället. Kalasen
höllas alltid i sorgehusen där så myc-
ket som kunde var klätt i svart.

Vid jörsöl var det flera särskilda mat-
rätter och förningar som inte fick saknas.
Begravningskonfekt har varit vanligt in-
till senare tid. Vin blev nästan all-
mänt för 35 år sedan. Driika eller stödes
skål har aldrig förekommit i Götaryd.

Begravningskalaserna äro numera mycket mindre än förr beroende på att svägerska släktingar numera ej omjäs med varandra på långt när så mycket. Kalaserna vara nu endast en dag med "ättegille". Det har blivit vanligt de sista åren ibland att man endast bjuder kaffe i sorgehuset före avfärden och sedan på aftonen har kalaset på något hotell eller näringaställe, mest på turisthotellet i Traryd, men de äro endast ett fåtal. Kortspel eller dans har ej förekommit på begravingar.

På "ättegillen" bjödos värdfolket, serveringsdamerna, de som skött husdjuren på sorggården och de främmande hästarna, de som varit utåt vägen samt de många fattiga i grannskapet och allt folket i byn.

I bouppteckningen den 22 November
1830 efter min morfars far rusthållaren
Daniel Månsson i Snärhult född 1772,
var likstolen betald till Kyrkoherde
Bokelunds storbhus med 16 riksdaler 32 sk.
och fattigprocenten var utbetald och kvitte-
rad i bouppteckningen med omkring 4 riksdaler.
Några andra utgifter till kyrkotjänare
var inte omnämnda men de betalades säkert
av de sörjande. Det var vanligt att man
mot slutet av begravningskalaset sam-
lade ihop penningar till kokerskan
och den som "passade äpp". Det var rätt
vanligt att männen som var långväga ifrån
själva gingo ut i köket efter varandra
och själva lämnade sin penning. Vid
begravningar var man mycket frikostig
med mat till de fattiga när de gingo från
ättejålet

Kyrkogården är högt belägen vid de 3 sidorna. Dess yttresidor äro här murade med sten till kyrkogårdens höjd och det är här så högt att ingen från dessa sidor kan komma upp på kyrkogården. På framidan av kyrkogården har varit en jämnslätt och här har gräfts en djup dæld i vilken byggts en värmur av sten i jämn höjd med kyrkogården och denna kan man ej klättra över. När kyrkogården utvidgades omkring 1860 efter kyrkobygget planterades mest lönn och kastanj på den. Några särskilda ingånger finnes ej. Gravplatser.

Kyrkogården var tillgänglig för alla som betalade sina gravplatser. Fattighjoneu begravdes i linjen som senare utjämnades.

och grävdes på nytt. För 75 år sedan
var det många som köpte familjegrav=
platser och det finnes de som äro öfver
100 år. I den gamla kyrkan fanns många
som begravts under kyrkogolvet men
i den nya har aldrig några begravts
Graven.

Graven grävdes så nära begravnings=
dagen som möjligt för att den ej skulle
falla igen under tiden. Grävare var
kyrkväktaren. Förr hade gravarna ringa
djup men sedan 1900 äro de djupare.
Gravarna ihuskyfflas nu av väktaren men
långt in på detta sekel gjordes det av
begravningsgästerna med kyrkans skyfflar.
Varefter graven genast smyckades med
blommor, buketter och kransar av
kvinnorna.

Gravvårdar

Den äldsta minnessten på kyrkogården är Tjngermanska gravkammaren. I Gäteryd fanns på 1600-talet 2 präster med namnet Andress Tjngerman (far och son) efter varandra och den ene hade en son ^{frana källgjälte} som var general och kommandant i Malmö. Tju av Tjngermans familj däribland generalen voro balsamerade och begravda under sakristian i gamla kyrkan. När kyrkan revs blottades gravplatsen varför en gravkällare byggdes över den och igenmurades. Litet ifrån gravkällaren ligger familjerna Hammarbergs och Lind av Hagebys gravstenar omramade med ett groft järnstaket och prytt med hängsken. Troligen är Överste Hammarberg prästens även begravd här.

Stellan Ry-graven och källaren
ligga två liggande hällar, den ena av
gråsten, omöjlig att läsa, den andra
av gjutjärn, upphöjt i kanten och med
bult i mitten samt järnringar i
hörnen. Den är prydd med von
Tschammercke adelskölden i mitten
samt över den en krona i upphöjt
gjutning. På plattan står: "Här under
hvilar Kongl. Majestäts froman och
öfversten vid Nylands regemente Joh-
*) Jakob Henrik von Tschammer som
avled på Ry bruk 1744 samt
dessa maka i livstiden högväl-
borna fru grevinna Anna Katarina
de Polis som avled på Ry bruk
1742.

*) högvälborns herr baron

Gravvårdar av järn ha funnits
älskilliga med en stor klump med till
att hålla balansen. De voro huvud-
sakligen efter gjutare och smeder vid
järnbruket. Efter smederna funnos
kors b. trianglar, men dessa äro nu
sönderrostade och omöjliga att läsa.
En av de äldsta gjutna gravvårdarna
är den över ~~en~~ prästen Johan G.
Ingelman. Den yngsta är efter Joka
Göran Andersson i Lönkult, vilken
drunknade i Helgeån 16 oktober 1881.
tillsammans med två andra personer.

Den äldsta gravstenen av
slipad granit är den över Gustava
g.m. Petter Jönsson i Elisköp, föd 1826.
Många äldre stenar finnas, vilka man
ej kan läsa. Osäkert om de varit slipade

Gravkullar har varit det vanliga
intill senaste tid.

Prydande av gravarna med
vilda blommor har varit vanligt
så länge jag minns. På vintern
bänkade man hyllade upp gravarna
och på senare tid brukar man
särskilt smycka gravarna på
mors dag.

Pärlkransar nu helt bort-
lagda. Sådana kunde man för köpa
på vilken (handels-) bod som helst.

Eldbezängelse har förekommit
blott i ett fall, näml. red. J. R. K.
Knöppel i Bokenäs, f. 1867, död 1924.

Ennå gravsattes anallstid i Djungby.

Den första urnan som nedsatte
i vår kyrkogård var 1945, järnvägs-

ACC. N:R M. 11123:44.

44
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ägärsmanen Karl Oskar Hagström
från Stålsjöbo, f. i Göteborg. (Såldt i Göteborg, då han tog)
Inställningen till eld-
gärdarna är avsevärt. Tingen varlunda
finnes.

Här kapellet i diavängen
skall skall även ha funnits en kyrkogård.

Bål (d. v. s. viskast där
någon omkommit) ha varit rätt vanliga
före, men nu äro de nedruttade och
försvunna. Kastade man ej en pinne
på ett sådant, så kom man ej lyckligt
hem igen.

(Pisning är tidigare beskriven
i skildringen av de särskilda begravningarna)

Ej vanligt att någon sträble
rät omedelbart framför begravningstället.

45
När man bjögade med kransar
kan jag ej säga. På sommaren brukade
man binda kransar tjäle och på
vintern köpte man pärlkransar, bl. a.
hos Bod-Sissan i Hallaryd.

Sorgband på hatten för män
kom först på 1900-talet och något
senare sorgband på armen. Sorgband
på rockslaget har ju inte mer än
nätt och jämnt blivit allmänt.

Sorgtiden var ett år för
familjemedlemmar. Under denna tid
gick man ej på ungdomskalas, men
i stället brukade ungdomarna gå med
de äldre på deras kalas, där det
ej förekom dans och sådant.

Borgerlig begravning l.
ordensbegravning känner jag ej till.

allt här varit någon. Men en fri-
kyrklig begravning var här 1947 (det
var kanske i viss mån därför
att prästen här var tjänstledig.)
Det var då Prror Gunmar Valfrid Bengtsson
(chamfför, f. 1891) begravdes. Han tillhörde
(trol.) Helgelseförbundet. Tidigare ha
även frikyrkliga begravts efter kyrkans
ritual. Endast ^{här} frikyrklig sång har
förekommit vid gravar.

Min mormor var med
vid kyrkan, när major Karl Axel
Stammberg begravdes 1855, och då
förekom sålvt av en begravningsdelning,
men jag kan ej ge ordentligt besked
om den, ty folket kom ju inte nära,
så att de kunde se ordentligt.